

MONUMENTALE KERKGEBOUWEN ZIJN VAN ONS ALLEMAAL

Wie in Nederland per fiets of met de auto een stad of een dorp nadert, ziet vaak al van ver de toren van een kerkgebouw boven de rest van de omgeving uitsteken. Een markant punt dat richtinggevend is voor wie langs de wegen trekt. Van oudsher is de kerk een beeldbepalend element in het dorp of de stad. In de Middeleeuwen speelde het dagelijks leven zich af rond de kerk: er werd markt gehouden en recht gesproken. De kerk zelf vormde het middelpunt van het gelovig leven. Als de gemeenschap zich uitbreidde, bouwde men het woongebied rond de kerk verder uit: de kerk stond midden in de samenleving. Daar staan de vele -vaak monumentale- kerkgebouwen nog altijd. En hun missionaire uitstraling raakt niet alleen de gelovige kerkgangers, maar alle mensen die leven in de schaduw van die vaak eeuwenoude muren.

> Besoyen
> Hervormde Kerk

Cultureel erfgoed

De situatie van de protestantse kerkgebouwen in Noord-Brabant verschilt per regio. In Staats- of Hollands-Brabant zijn het de, soms grote, monumentale kerkgebouwen, terwijl het in De Kempen vooral om kleine protestantse kerkjes gaat. Nieuwe kerkgebouwen zijn vooral te vinden in de grotere steden als Eindhoven en Breda.

Het voortbestaan van veel monumentale kerkgebouwen wordt bedreigd. Het aantal kerkgangers loopt terug. Onderhoud en noodzakelijke aanpassingen kosten veel geld. En daar ontbreekt het vaak aan. Het belang van een monumentaal kerkgebouw "stijgt uit" boven het belang van de gelovigen alleen. Monumentale kerkgebouwen behoren tot het cultureel erfgoed van de gehele samenleving. De medeverantwoordelijkheid van de overheid voor de instandhouding dient ook tot uiting te komen in het meebetalen aan de instandhouding van deze gebouwen. Gebeurt dat niet, dan komen de kerkbesturen

te staan voor de vraag: kerkgebouw of pastorale zorg... en kiezen vervolgens voor het laatste. Gevolg: monumentale kerkgebouwen worden niet langer onderhouden of worden afgestoten.

Lokale gemeente beslist

Als de bodem van de kerkelijke schatkist in zicht komt, zullen er besluiten moeten vallen. Die kunnen in protestantse gemeenten anders uitpakken dan in rooms-katholieke parochies. De beslissing over wat er met het kerkgebouw moet gebeuren, wordt in de rooms-katholieke Kerk genomen door het bisdom. Bij de protestanten beslist de lokale kerkelijke gemeente daarover. De vraag die vervolgens op tafel ligt is: wordt het slopen en de grond verkopen, of zoeken we een andere bestemming voor het gebouw? De plaatselijke situatie speelt in die beslissing een belangrijke rol. Wat in het Land van Heusden en Altena niet kan, is misschien in een stad

28

als Eindhoven wel mogelijk. De Protestantse Kerk in Nederland PKN heeft dus geen 'centrale' opvatting over wat te doen met een overtollig kerkgebouw. De lokale gemeente zelf neemt de uiteindelijke beslissing.

Geen sacrale ruimte

In de praktijk lukt het vaak om voor een kerkgebouw een andere bestemming te vinden. In Helmond is het gereformeerde kerkgebouw De Ark nu een woonhuis en in het hervormde kerkje van Hedikhuizen is een atelier gevestigd.

Een andere mogelijkheid is om een medegebruiker te zoeken voor het gebouw, bijvoorbeeld om er culturele activiteiten zoals concerten en tentoonstellingen te organiseren. In protestantse kerken is dat meestal geen probleem. Voor protestanten is een kerkgebouw, anders dan voor rooms-katholieken, geen sacrale ruimte. Het sacrale heeft er wel een plek, maar alleen en gedurende de tijd dat de eredienst er plaatsvindt. Protestanten zijn wel degelijk gehecht aan hun kerkgebouw. Maar de kerkelijke ruimte is, anders dan voor katholieken, geen gewijde grond. Wat niet wegneemt dat het ook voor protestanten moeilijk is om afscheid te nemen van het kerkgebouw waar zich zo veel hoogtepunten uit het kerkelijk leven hebben afgespeeld.

Culturele bestemming

Ook de nieuwe bestemming van de kerk is een zaak die veel plaatselijke kerkleden ter harte gaat. De gemeentevergaderingen waarin beslist moet worden over de toekomst van 'hun' kerkgebouw roepen meestal veel emoties op. Zo bezien is het voor een protestantse gemeente beter te verdragen als de kerk een culturele

bestemming krijgt in plaats van te worden omgebouwd tot gokhal. De kerken van Grave en Ravenstein en de Grote Kerk in 's-Hertogenbosch worden gebruikt voor culturele doeleinden. In de hervormde kerk in het centrum van Roosendaal vinden geen kerkdiensten meer plaats, maar wel (burgerlijke) trouwbijeenkomsten en culturele activiteiten. In Bergen op Zoom is de oorspronkelijk hervormde Gertrudiskerk overgedragen aan de burgerlijke gemeente: deze kerk wordt nu gehuurd door de rooms-katholieke parochie.

Herbestemming goede keuze

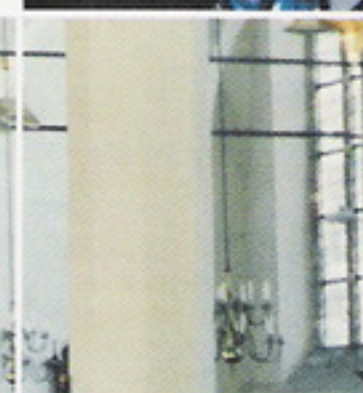
Als het geld voor het onderhoud van een (monumentaal) kerkgebouw er niet meer is, staat een kerkelijke gemeente voor moeilijke beslissingen, die vaak diep ingrijpen in het gemeentelven. Generaties lang is er gedoopt, getrouwd en zijn er mensen uitgedragen. Een herbestemming, met respect voor de geschiedenis van het kerkgebouw en die aansluit bij de opvattingen van de protestantse gemeente ter plaatse, kan een goede oplossing zijn. Overleg met de burgerlijke overheid over de herbestemming is daarbij onontbeerlijk. Zo kan worden voorkomen dat er verkeerde keuzes gemaakt worden. Op deze manier blijft het gebouw behouden voor komende generaties. En zo kan het een nieuw begin betekenen voor een gebouw dat al geschiedenis geschreven heeft.

Ds. Jan-Gerd Heetderks

Preses van de Protestantse Kerk in Nederland en predikant van de Protestantse Gemeente Oosterhout

> 's-Hertogenbosch
> Hervormde Kerk

> Heusden
> Hervormde Kerk

29